

Om ämnet Engelska

Bakgrund och motiv

Ämnet engelska har gemensam uppbyggnad och struktur med ämnena moderna språk och svenskt teckenspråk för hörande. Dessa ämnen är strukturerade i ett system av språkfärdighetsnivåer, steg, som är påbyggbara, tydliga, generella och möjliga att jämföra med ett gemensamt europeiskt system av språknivåer. Stegsystemet omfattar både grundskolan och gymnasial utbildning och tydliggör på vilket sätt eleven kan bygga vidare och utveckla språket i en annan skolform, i ett livslångt perspektiv.

Varje språksteg är generellt och definierar samma språkfärdighetsnivå oavsett språk. Att stegen är generella innebär alltså att språkkunskaperna är på samma nivå och har motsvarande kvalitet på ett visst steg, oavsett om det gäller engelska eller något annat språk, exempelvis tyska eller japanska. I gymnasial utbildning omfattar varje steg 100 poäng. Det är inte reglerat hur många undervisningstimmar som 100 poäng ska motsvara, och detta kan därmed variera från språk till språk samt mellan olika kurser i samma språk och på samma steg.

Anknytning till Europarådets referensram

Stegen i språk är skapade utifrån behoven i det svenska utbildningssystemet, men relaterar också direkt till de språknivåer som beskrivs i det gemensamma europeiska systemet för att beskriva språkkunskaper, Europarådets Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning, GERS. (Den engelskspråkiga beteckningen på GERS är Common European Framework of Reference for Languages, CEFR). I GERS definieras sex generella nivåer för språkfärdighet: A1, A2, B1, B2, C1 och C2, från nybörjare till avancerad språkanvändare.

Språkfärdighetsnivåerna i GERS är alltså sex, färre än de sju stegen i svensk skola och spänner över ett större färdighetsfält. A1 i GERS är något lägre än kurs 1 och C2 är betydligt högre än betyget E i kurs 7. C2 i GERS beskriver ”Mastery”, språkfärdigheter som en avancerad språkanvändare har.

Stegen i olika skolformer i jämförelse med nivåer i GERS

Tabellen beskriver jämförelser mellan stegen i grundskolan och gymnasial utbildning i engelska, moderna språk och svenskt teckenspråk för hörande. I stegen görs jämförelsen med utgångspunkt från den nivå som anges i kunskapskraven för betyget E. Det innebär att elever som får ett högre betyg än E på ett visst steg kan ha en språkfärdighet som motsvarar en högre nivå enligt nivåskalan i GERS än den som redovisas i tabellen.

I jämförelsen används inte bara de grundnivåer som finns beskrivna i GERS (A1, A2, B1, B2 etc.) utan också mellannivåer: A1.1, A1.2, A2.1 etc. Dessa mellannivåer finns delvis beskrivna i GERS.

Varje färdighetsnivå beskrivs utförligt i GERS när det gäller såväl receptiva färdigheter (lyssna och läsa) som produktiva (tala och skriva) och interaktiva färdigheter (samtala och medverka i skriftväxling).

Det finns överensstämmelser mellan GERS och ämnesplanen i engelska när det gäller sättet att se på lärande i språk, på språkfärdigheters karaktär och på tillämpningen av språkkunskaperna. I ämnesplanen har så kallade deskriptorer, dvs. formuleringar, uttryck och beskrivningar från GERS använts, när så har varit möjligt. I ämnesplanen beskrivs också receptiva, produktiva och interaktiva språkfärdigheter. I det centrala innehållet återfinns rubrikerna reception samt produktion och interaktion. Denna struktur återfinns också i målen och i kunskapskraven.

Varför är det bra att kunna jämföra med GERS?

Ett syfte med att anknyta språknivåerna till GERS i såväl grundskolan som gymnasial utbildning är att eleven, om hon eller han vill studera vidare eller arbeta i ett annat europeiskt land, ska kunna använda sig av jämförelser som visar att ett svenskt kursbetyg i det aktuella språket motsvarar en viss nivå i GERS.

Till GERS kopplas också Europeisk språkportfolio som används i många länder och som i Sverige finns i tre versioner för skolan:

- Europeisk språkportfolio, 16+, Uppsala universitet, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering, 2001.
- Europeisk språkportfolio för elever 12–16 år, Skolverket, 2004.
- Europeisk språkportfolio för elever 6–11 år, Skolverket, 2004.

Dessa språkportfolior kan fritt laddas ner. En certifierad europeisk språkportfolio består av tre delar: språkpass, språkbiografi och dossier. Elevens dossier är en samling med exempel på elevens språkliga produktion, med eventuella reflektioner eller kommentarer. En språkportfolio har flera syften: att motivera elever att lära sig språk, att göra det möjligt för dem att följa hur språkfärdigheten utvecklas samt att ge elever en dokumentation av de språkliga färdigheter de uppnått och de kontakter de har med andra kulturer. Portfolion är ett pedagogiskt verktyg som bidrar till att eleven blir medveten om sitt lärande och sin språkutveckling. Europeisk språkportfolio tydliggör också språknivåerna i GERS.

Undervisning på engelska

Ämnesplanen betonar att undervisningen i allt väsentligt ska bedrivas på engelska. Det finns flera olika skäl till detta:

- Eleverna får höra mer engelska när undervisningen ges på språket. Det språkliga inflödet ökar. Eleverna stimuleras att själva använda engelska i klassrummet och får på ett naturligt sätt möjlighet att utveckla olika kommunikationsstrategier.
- Elever kan ha andra modersmål än svenska. Ett kontrastivt perspektiv som utgår från svenska språket är oftast inte meningsfullt för elever som har ett annat modersmål än svenska.
- I ämnesplanen i engelska finns inga krav på översättning eller tolkning mellan engelska och svenska eller elevens modersmål.

Uttrycket i allt väsentligt utesluter inte att enstaka inslag på svenska eller elevens modersmål kan förekomma i undervisningen. Det förutsätter en professionell bedömning av vad som på bästa sätt hjälper eleven mot målen och om det finns situationer där användningen av ett annat språk än engelska någon gång kan bidra till att stärka elevens förståelse och förbättra kunskapsutvecklingen.

I jämförelsen används inte bara de grundnivåer som finns beskrivna i GERS (A1, A2, B1, B2 etc.) utan också mellannivåer: A1.1, A1.2, A2.1 etc. Dessa mellannivåer finns delvis beskrivna i GERS.

Varje färdighetsnivå beskrivs utförligt i GERS när det gäller såväl receptiva färdigheter (lyssna och läsa) som produktiva (tala och skriva) och interaktiva färdigheter (samtala och medverka i skriftväxling).

Det finns överensstämmelser mellan GERS och ämnesplanen i engelska när det gäller sättet att se på lärande i språk, på språkfärdigheters karaktär och på tillämpningen av språkkunskaperna. I ämnesplanen har så kallade deskriptorer, dvs. formuleringar, uttryck och beskrivningar från GERS använts, när så har varit möjligt. I ämnesplanen beskrivs också receptiva, produktiva och interaktiva språkfärdigheter. I det centrala innehållet återfinns rubrikerna reception samt produktion och interaktion. Denna struktur återfinns också i målen och i kunskapskraven.

Varför är det bra att kunna jämföra med GERS?

Ett syfte med att anknyta språknivåerna till GERS i såväl grundskolan som gymnasial utbildning är att eleven, om hon eller han vill studera vidare eller arbeta i ett annat europeiskt land, ska kunna använda sig av jämförelser som visar att ett svenskt kursbetyg i det aktuella språket motsvarar en viss nivå i GERS.

Till GERS kopplas också Europeisk språkportfolio som används i många länder och som i Sverige finns i tre versioner för skolan:

- Europeisk språkportfolio, 16+, Uppsala universitet, Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering, 2001.
- Europeisk språkportfolio för elever 12–16 år, Skolverket, 2004.
- Europeisk språkportfolio för elever 6–11 år, Skolverket, 2004.

Dessa språkportfolior kan fritt laddas ner. En certifierad europeisk språkportfolio består av tre delar: språkpass, språkbiografi och dossier. Elevens dossier är en samling med exempel på elevens språkliga produktion, med eventuella reflektioner eller kommentarer. En språkportfolio har flera syften: att motivera elever att lära sig språk, att göra det möjligt för dem att följa hur språkfärdigheten utvecklas samt att ge elever en dokumentation av de språkliga färdigheter de uppnått och de kontakter de har med andra kulturer. Portfolion är ett pedagogiskt verktyg som bidrar till att eleven blir medveten om sitt lärande och sin språkutveckling. Europeisk språkportfolio tydliggör också språknivåerna i GERS.

Undervisning på engelska

Ämnesplanen betonar att undervisningen *i allt väsentligt* ska bedrivas på engelska. Det finns flera olika skäl till detta:

- Eleverna får höra mer engelska när undervisningen ges på språket. Det språkliga inflödet ökar. Eleverna stimuleras att själva använda engelska i klassrummet och får på ett naturligt sätt möjlighet att utveckla olika kommunikationsstrategier.
- Elever kan ha andra modersmål än svenska. Ett kontrastivt perspektiv som utgår från svenska språket är oftast inte meningsfullt för elever som har ett annat modersmål än svenska.
- I ämnesplanen i engelska finns inga krav på översättning eller tolkning mellan engelska och svenska eller elevens modersmål.

Uttrycket *i allt väsentligt* utesluter inte att enstaka inslag på svenska eller elevens modersmål kan förekomma i undervisningen. Det förutsätter en professionell bedömning av vad som på bästa sätt hjälper eleven mot målen och om det finns situationer där användningen av ett annat språk än engelska någon gång kan bidra till att stärka elevens förståelse och förbättra kunskapsutvecklingen.

Allsidig kommunikativ förmåga

I syftestexten finns en kortfattad definition av en allsidig kommunikativ förmåga som består av reception, produktion och interaktion. I detta ingår även anpassning av språket samt förmågan att använda olika strategier för att stödja kommunikationen och överbrygga problem som beror på att språkkunskaperna inte räcker till. En mera detaljerad redovisning av innebörden i begreppet kommunikativ språklig kompetens finns i GERS (sid. 106–125).

Den allsidiga kommunikativa förmågan innebär bland annat att kunna *anpassa sitt språk* till olika situationer, syften och mottagare. Det handlar om att så långt som möjligt känna till och använda de kulturella koder och det språkbruk som behövs för att kommunicera i olika, både formella och informella, situationer. Det kan röra sig om val av ord och uttryck eller om att vara artig på ett lämpligt sätt. Ett visst sätt att uttrycka sig kan alltså vara språkligt korrekt men ändå inte anpassat med tanke på situation, syfte och mottagare.

De flesta elever exponeras i mycket stor utsträckning för engelska utanför skolan, och det språk de kommer i kontakt med har mycket skiftande karaktär. Den engelska som eleverna hör eller läser kan vara informell eller formell och har ofta en tydlig anpassning till genre, situation och syfte. Eleverna kan därför ibland få mycket informella modeller för sin egen språkliga produktion. Detta kan ställa stora krav på elevers förmåga att anpassa sitt eget språk när de kommunicerar på engelska i mer formella sammanhang. (Se även GERS, avsnittet Sociolingvistisk kompetens, sid. 115–119, och avsnittet Pragmatisk kompetens, sid. 119–125.)

Den allsidiga kommunikativa förmågan innefattar också en ökande grad av *språklig säkerhet*. Det innebär att i möjligaste mån behärska språkets form, det vill säga vokabulär, fraseologi, uttal, prosodi, stavning och grammatik. Med kunskaper om språkets form kan eleverna utveckla förmågan att uttrycka sig och kommunicera i allt mer avancerade och krävande sammanhang. De kan också förstå, uttrycka sig och interagera med komplexitet, variation och precision. (Se GERS, avsnittet Lingvistisk kompetens, sid. 106–115.)

Förmågan att använda *strategier* är en del av den allsidiga kommunikativa förmågan. Strategier är handlingssätt som syftar till att lösa problem eller nå en viss effekt. Begreppet strategi definieras i GERS som ”varje organiserat, målinriktat och reglerat handlingssätt som en individ väljer för att utföra en uppgift som han/hon sätter upp som mål eller konfronteras med.” Inom språkdidaktik används begreppet strategi i samband med lärande av språk, kommunikation och att kompensera brister i språkförmågan. Strategier används till exempel vid läsning och för förståelse av innehållet i talat språk samt vid bearbetning av muntliga och skriftliga framställningar. Inom varje område kan olika typer av strategier förekomma. Elevernas olika strategier kan vara medvetna eller omedvetna. De kan även vara mer eller mindre effektiva och ändamålsenliga. När eleverna ”utvecklar förmågan att använda strategier” vidgar de sin repertoar av ändamålsenliga strategier.

I syftestexten finns en kortfattad definition av en allsidig kommunikativ förmåga som består av reception, produktion och interaktion. I detta ingår även anpassning av språket samt förmågan att använda olika strategier för att stödja kommunikationen och överbrygga problem som beror på att språkkunskaperna inte räcker till. En mera detaljerad redovisning av innebörden i begreppet kommunikativ språklig kompetens finns i GERS (sid. 106–125).

Den allsidiga kommunikativa förmågan innebär bland annat att kunna *anpassa sitt språk* till olika situationer, syften och mottagare. Det handlar om att så långt som möjligt känna till och använda de kulturella koder och det språkbruk som behövs för att kommunicera i olika, både formella och informella, situationer. Det kan röra sig om val av ord och uttryck eller om att

vara artig på ett lämpligt sätt. Ett visst sätt att uttrycka sig kan alltså vara språkligt korrekt men ändå inte anpassat med tanke på situation, syfte och mottagare.

De flesta elever exponeras i mycket stor utsträckning för engelska utanför skolan, och det språk de kommer i kontakt med har mycket skiftande karaktär. Den engelska som eleverna hör eller läser kan vara informell eller formell och har ofta en tydlig anpassning till genre, situation och syfte. Eleverna kan därför ibland få mycket informella modeller för sin egen språkliga produktion. Detta kan ställa stora krav på elevers förmåga att anpassa sitt eget språk när de kommunicerar på engelska i mer formella sammanhang. (Se även GERS, avsnittet Sociolingvistisk kompetens, sid. 115–119, och avsnittet Pragmatisk kompetens, sid. 119–125.)

Den allsidiga kommunikativa förmågan innefattar också en ökande grad av språklig säkerhet. Det innebär att i möjligaste mån behärska språkets form, det vill säga vokabulär, fraseologi, uttal, prosodi, stavning och grammatik. Med kunskaper om språkets form kan eleverna utveckla förmågan att uttrycka sig och kommunicera i allt mer avancerade och krävande sammanhang. De kan också förstå, uttrycka sig och interagera med komplexitet, variation och precision. (Se GERS, avsnittet Lingvistisk kompetens, sid. 106–115.)

Förmågan att använda strategier är en del av den allsidiga kommunikativa förmågan. Strategier är handlingsätt som syftar till att lösa problem eller nå en viss effekt. Begreppet strategi definieras i GERS som ”varje organiserat, målinriktat och reglerat handlingsätt som en individ väljer för att utföra en uppgift som han/hon sätter upp som mål eller konfronteras med.” Inom språkdidaktik används begreppet strategi i samband med lärande av språk, kommunikation och att kompensera brister i språkförmågan. Strategier används till exempel vid läsning och för förståelse av innehållet i talat språk samt vid bearbetning av muntliga och skriftliga framställningar. Inom varje område kan olika typer av strategier förekomma. Elevernas olika strategier kan vara medvetna eller omedvetna. De kan även vara mer eller mindre effektiva och ändamålsenliga. När eleverna ”utvecklar förmågan att använda strategier” vidgar de sin repertoar av ändamålsenliga strategier.

Strukturen i gymnasieskolans ämnesplaner

De olika delarna i ämnesplanen hänger ihop på ett tydligt sätt. Det går till exempel inte att bara läsa det centrala innehållet eller kunskapskraven utan att sätta in dem i ämnesplanens hela sammanhang.

Syftet och målen är formulerade för ämnet som helhet. Syftet beskriver i löpande text vilka kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen i ämnet. Det beskriver också sådant som inte ska betygsättas. Målen är formulerade i punktform och förtydligar vad läraren ska betygsätta.

Målen beskriver vilka kunskaper eleverna ska ges förutsättningar att utveckla genom undervisningen i ämnet. De är inte placerade i någon rangordning. De går in i varandra och är beroende av varandra. Målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling – det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.

Det centrala innehållet anger vad som ska behandlas i undervisningen i varje kurs, för att eleverna ska få möjlighet att utveckla de kunskaper som beskrivs i målen. Målen och det centrala innehållet har alltså helt olika karaktär. Trots det kan det finnas visst innehåll även i målen, men i de fallen är målen mer övergripande och inte lika konkreta som det centrala innehållet.

Det finns en tydlig koppling mellan målen och kunskapskraven. Kunskapskraven uttrycker med vilken kvalitet eleven visar sitt kunnande i förhållande till målen. Ordningen i kunskapskraven är densamma som i målen. Om målen till exempel börjar med förmåga att läsa texter börjar också kunskapskraven med det. Däremot är det inte så att varje mål alltid motsvaras av ett stycke i kunskapskraven. Ett stycke i kunskapskraven kan lika gärna relatera till flera mål som till ett mål.

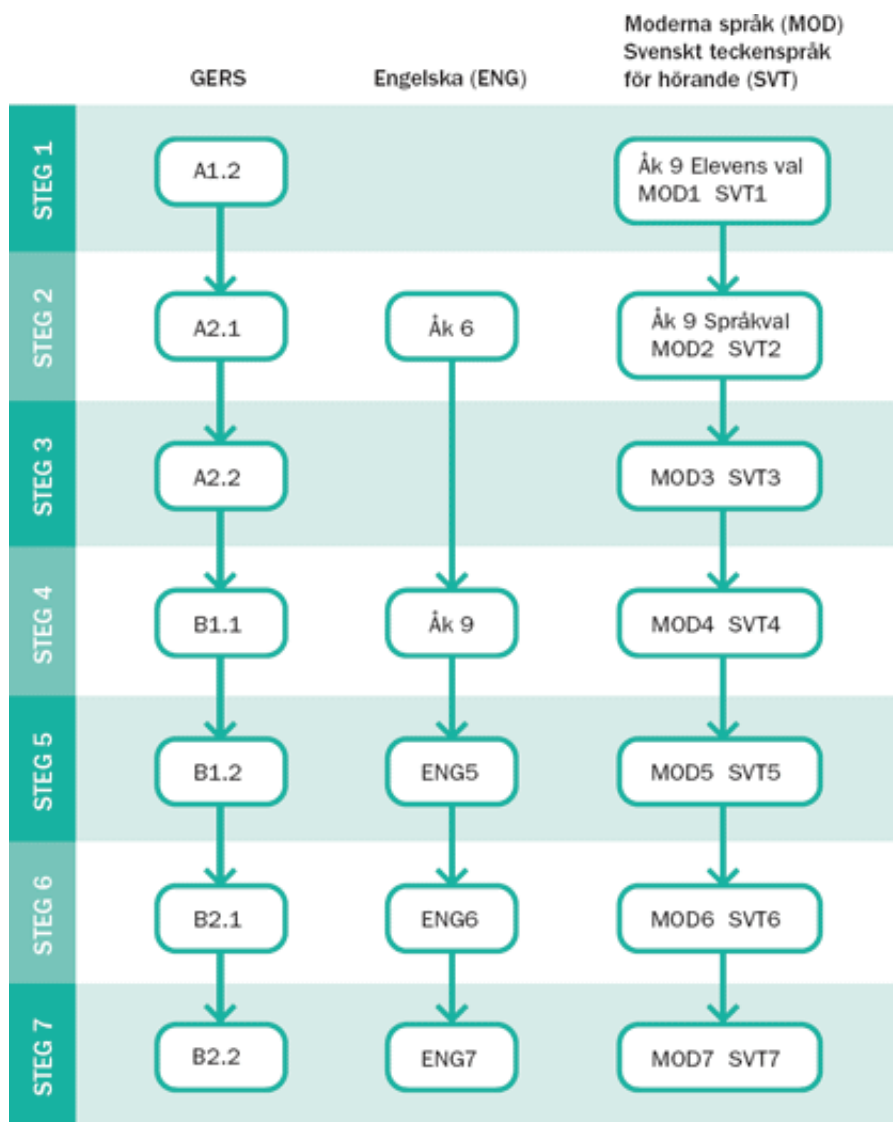
Rubrikerna i engelskämnetts centrala innehåll

I ämnesplanen i engelska har det centrala innehållet tre rubriker:

- Kommunikationens innehåll
- Reception
- Produktion och interaktion

Rubriken Kommunikationens innehåll är övergripande. Här anges de ämnesområden som receptionen, produktionen och interaktionen ska behandla. När undervisningen planeras och när teman, arbetsuppgifter och utvärderingsformer väljs kan oftast olika förmågor integreras, såväl reception som produktion och interaktion. Det innebär att undervisningen behandlar flera olika punkter under olika rubriker i det centrala innehållet inom ett tema eller ämnesområde. Eleverna kan exempelvis inom samma ämnesområde eller inom en kombination av ämnesområden i Kommunikationens innehåll lyssna, läsa, interagera samt presentera muntliga och skriftliga framställningar.

De områden som nämns i det centrala innehållet i ämnesplanen för de olika kurserna i engelska förekommer i regel i flera kurser. Ett visst område introduceras i en kurs och följs sedan upp i nästa kurs, oftast med ökade krav.

Jämförelse med kursplan 2000

Systemet med generella steg i språk introducerades i Gy 2000. Språknivåerna i stegen är i princip desamma som tidigare. Synen på språkförmåga och på lärande i språk överensstämde redan i kursplan 2000 med synen på språkförmåga och lärande i språk i GERS (Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning). Samtidigt har anknytningen till GERS på olika sätt förstärkts i Gy 2011. I Gy 2000 användes till exempel knappast några deskriptorer från GERS till skillnad från i Gy 2011.

En annan skillnad är att kunskaper om lärande, learning awareness, var mer betonade i Gy 2000. I ämnesplanen i engelska finns kunskaper om lärande endast framskrivna i en övergripande formulering under rubriken Ämnets syfte: "Undervisningen ska dessutom bidra till att eleverna utvecklar... kunskaper om hur man lär sig språk i och utanför undervisningen." Kunskaper om lärande återfinns inte i det centrala innehållet eller i kunskapskraven och ska således inte betygsättas. Undervisningen ska trots det behandla kunskaper om lärande eftersom det betonas i läroplanen. Skälet till att kunskaper om lärande har tonats ner i ämnesplanen är att undvika dubbelreglering med läroplanen.

Jämförelse med grundskolans ämne

Grundskolans kursplan i engelska ingår i samma stegsystem som gymnasieskolans ämnesplan. Kurserna i stegsystemet i språk är tydligt påbyggbara. Engelska 5 utgår från den nivå som definieras av det centrala innehållet och kunskapskraven i årskurs 9. Det innebär också att stegens nivåer blir tydliga genom att kontrasteras med under- och överliggande steg. Att till exempel studera centralt innehåll och kunskapskrav för årskurs 9, som motsvarar steg 4, bidrar till att definiera nivån på steg 5.

Begrepp i ämnets syfte och mål

Kan, vill och vågar

Uttrycket kan, vill och vågar betonar såväl elevernas språkförmåga som så kallade affektiva förmågor som rör förhållningssätt och attityder. Syftestexten framhåller alltså att elevernas självförtroende och motivation när det gäller att använda språkförmågan ska stärkas genom undervisningen. Dessa faktorer, affektiva förmågor och förhållningssätt till språket, återkommer inte i det centrala innehållet och kunskapskraven men har stor betydelse för utvecklingen av de förmågor som ska betygsättas.

Funktionella och meningsfulla sammanhang

”...språkanvändning i funktionella och meningsfulla sammanhang” innebär språkanvändning där språk brukas för att åstadkomma något och där denna språkanvändning uppfattas som rimlig och skulle kunna förekomma utanför klassrummet och undervisningen, dvs. situationen upplevs som autentisk, realistisk och relevant.

Uttrycket funktionell hör samman med begreppet språkfunktion. Språkfunktioner anger hur språket används för olika syften. Några exempel är: ge och söka sakinformation, uttrycka och förstå attityder samt övertala någon.

Kulturella företeelser

Begreppet kulturella företeelser är brett och omfattar inte bara till exempel litteratur, konst, teater och arkitektur utan alla olika föränderliga yttringar av sociala levnadsmönster. Hit hör bland annat hur människor agerar, samspekar och samtar i vardagliga sammanhang, grupper och individens förhållningssätt, värderingar och förväntningar, samt vad människor i olika grupper tar för givet och uppfattar som acceptabelt eller normalt beteende. I syftestexten nämns kulturella företeelser tillsammans med livsvillkor och samhällsfrågor. Elevens ”kunskaper om livsvillkor, samhällsfrågor och kulturella företeelser i olika sammanhang och delar av världen där engelska används” bidrar till utvecklingen av förmågan att anpassa språket till olika situationer, syften och mottagare och ingår därför i den allsidiga kommunikativa förmågan. Eleven ges också tillfälle att reflektera över likheter och skillnader mellan språkområden utan att värdera.

Att ämnesplanen använder uttrycket olika sammanhang och delar av världen där engelska används och inte begreppet länder kan ses mot bakgrund av engelskans ökande närvaro i allt fler sammanhang. Språkområden sammanfaller inte alltid med nationsgränser. Det engelska språket används också som internationellt kommunikationsspråk även mellan personer som har andra modersmål. Språk ses i ett socialt perspektiv – det är tillsammans med andra människors språk används och lärs.

I GERS betonas betydelsen av interkulturell och sociokulturell kunskap och medvetenhet för förmågan att kommunicera med individer och grupper med olika bakgrund, förväntningar

och referenser, samt för elevens insikt i och förståelse av andras och egna livsvillkor, traditioner och förhållningssätt. Begreppet interkulturell handlar om möten mellan kulturer i vid bemärkelse, medan uttrycket sociokulturell betonar samspelet och samarbetet mellan människor i ett socialt sammanhang (GERS sid. 100–103).

Flerspråkighet

Flerspråkighet innebär att inläraren utvecklar en språklig repertoar där alla olika språkfärdigheter har sin plats. Språkinläring betraktas som en process som pågår under hela livet. Kunskaper i olika språk stödjer varandra och bygger upp individens breda förmåga att kommunicera.

I inledningen till avsnittet ”Språkanvändning och språkanvändaren/inläraren” i GERS (sid. 45) tydliggörs hur kunskaper i ytterligare ett språk berikar individen: ”Den språkliga och kulturella kompetensen i varje språk ändras genom kunskapen i det andra språket och bidrar till interkulturell medvetenhet och interkulturell färdighet. Det gör det möjligt för individen att utveckla en rikare och mer sammansatt personlighet, ökad kapacitet för språkinläring och större öppenhet för nya kulturella erfarenheter.”

Språklig medvetenhet

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar språklig medvetenhet. Språklig medvetenhet eller language awareness innebär förmåga till medveten reflektion kring vad språk är, hur språket används på varierande sätt och för skilda syften, samt medvetenhet om hur man på olika sätt kan lära sig språk och utveckla sin språkförmåga.

Producera talat språk och olika texter

”Eleverna ska ges möjlighet att interagera i tal och skrift samt producera talat språk och olika texter, på egen hand och tillsammans med andra, och med stöd av olika hjälpmedel och medier.”

Formuleringen avspeglar en processinriktad syn på skapande av muntliga och skriftliga framställningar. Samverkan kring skapande av muntliga framställningar och sammanhängande texter av olika slag förekommer ofta i till exempel arbetslivet. Arbete med bearbetning av utkast och reflektion kring form, innehåll och anpassning till situation och syfte kan utföras både enskilt och i samverkan. Ett processinriktat arbetssätt syftar till att förbättra kvaliteten i framställningen.

Den processinriktade synen på muntliga och skriftliga framställningar återkommer såväl i det centrala innehållet som i kunskapskraven. Kunskapskraven uttrycker dock att bedömningen i detta avseende enbart ska utgå ifrån den bearbetning eleven gör av egna framställningar.

Att tolka innehållet

Det första målet ”förståelse av talad och skriven engelska samt förmåga att tolka innehållet” handlar om att uppfatta meningen eller innebörden i språket. Förståelse visar eleven genom att redogöra, beskriva, diskutera eller agera utifrån budskap och instruktioner. Att tolka innehållet innebär förståelse av det språk som eleverna hör eller läser, inte endast i bokstavlig betydelse utan också av de betydelser den talade och skrivna engelskan får i sitt sammanhang. Situationen, den roll talaren eller skribenten har och syftet med det som sägs eller det skrivna präglar innebörden. Med ökande språkförmåga växer kraven på förmågan att uppfatta språkets

innebörd i olika situationer liksom underförstådda betydelser, ironi och olika slags referenser. Eleven behöver kunna tolka avsikter och ”läsa mellan raderna”.

Begrepp i det centrala innehållet kurs 5–7

Ämnesområden kurs 5–7

Begreppet ämnesområde i alla kurser har en vid betydelse och innefattar vad receptionen, produktionen och interaktionen handlar om samt språkets sammanhang och syfte.

Sammanhangets betydelse kommenteras på följande sätt i GERS: ”Varje handling i språkanvändningen sker i en kontext i en viss situation, inom en av de domäner (handlingssfärer eller intresseområden) som vårt sociala liv kan delas in i. Valet av de domäner som de studerande förbereds för att verka inom har stor betydelse för vilka situationer, syften, uppgifter, teman och texter man väljer att ta upp i undervisning, provmaterial och aktiviteter.”

I GERS definieras följande domäner: den personliga domänen, samhällsdomänen, yrkesdomänen och utbildningsdomänen (se GERS i avsnittet Domäner, sid. 47). I stegsystemet är fokus inom de lägre stegen på den personliga domänen. Efter hand, på högre steg, ökar betydelsen av övriga domäner.

Komplexa och formella texter kurs 6–7

Komplexa texter (kurs 6 och 7) kan vara texter som har komplicerad form eller texter vars innehåll kan vara invecklat. Det kan exempelvis röra sig om ett innehåll som är relativt abstrakt eller om orsakssammanhang som inte är entydiga. Formella texter (kurs 6 och 7) förekommer i olika officiella sammanhang. Akademiska texter, ansökningar, cv, rapporter, utredningar, avtal, protokoll och pm är några exempel på formella texter.

Annan fiktion kurs 5

Exempel på annan fiktion (kurs 5) är sångtexter, tecknade serier, myter, spelfilmer och tv-spel.

Struktur och sammanhang kurs 5–7

Språkets form och innehållet hör samman. Undervisningen ska alltså belysa varför och hur orden och fraserna används så att eleverna kan tillgodogöra sig inte bara uttryckens ”bokstavliga” eller lexikala betydelse, stavningen och uttalet utan också hur de kan användas för att skapa struktur och sammanhang i muntliga och skriftliga framställningar. Framställningen studeras ur ett funktionellt perspektiv med utgångspunkt i hur påverkan och effekt skapas. Det handlar om elevernas förståelse av hur framställningen är konstruerad, hur dess budskap uttrycks och vilken verkan olika formuleringar kan ha. Det handlar också om att eleverna genom reception och reflektion kring språkets form utvecklar sin språkliga repertoar och får modeller för sin egen produktion och interaktion. De utvecklar också sin språkliga medvetenhet.

Kritiskt granska och källkritiskt förhållningssätt kurs 5–7

”Olika sätt att söka, välja och kritiskt granska texter och talat språk” (kurs 5), ”strategier för källkritiskt förhållningssätt när man lyssnar till och läser framställningar från olika källor och i olika medier” (kurs 6) eller ”strategier för att dra slutsatser om talat språk och texter när det gäller attityder, perspektiv, syfte och värderingar samt för att uppfatta underförstådd betydelse” (kurs 7) förutsätter att eleverna utvecklar kritisk språklig medvetenhet. Det innebär

att de tillägnar sig förmågan att ställa egna undersökande och kritiska frågor kring form, syfte, sammanhang, perspektiv och innehåll i det de lyssnar på eller läser.

Förhandlar kurs 7

Att förhandla (kurs 7) innebär deltagande i en muntlig eller skriftlig interaktion där deltagarna från början har olika mål, önskningar eller behov men där de ska komma fram till en gemensam lösning eller ett beslut. I det centrala innehållet finns också följande punkt: ”Strategier och modern teknik för att medverka i, leda och dokumentera samtal och skriftlig kommunikation i olika medier, till exempel i arbetsprocesser och förhandlingssituationer med anknytning till samhälls- och arbetslivet.” Förhandlingssituationer med anknytning till samhälls- och arbetslivet kan vara relativt anspråkslösa och vardagliga men de kan också vara mera formella.

Grundläggande stilistiska och retoriska grepp kurs 7

Effektiv användning av grundläggande stilistiska och retoriska grepp (kurs 7) bidrar till att göra en framställning mer verkningfull. Det handlar här om tillämpning, inte specifikt om att kunna benämna de grepp som används.

Retorik är konsten att tala och skriva väl och medryckande samt de språkliga medlen för detta. Jämfört med stilistik har retorik mera med en framställnings övergripande struktur att göra och med anpassningen av innehåll och form till syfte och mottagare. Stilistik har mera fokus på valet av språkliga drag och detaljer för att skapa en viss effekt i framställningar för olika syften och i varierande situationer.

Produktion och interaktion i formella och komplexa sammanhang kurs 5–7

Genom kurserna ställs det ökande krav på språkets innehåll och form. Dessa krav kan exempelvis gälla artighet, förhållningssätt, struktur, det innehåll som behandlas, stilnivå, ordval och språklig korrekthet. I kurs 5–7 används uttrycket formella sammanhang som syftar på officiella eller offentliga sammanhang som till exempel kan ha med vetenskap, arbetsliv, föreningsverksamhet eller politik att göra. Komplexa sammanhang (kurs 7) kan vara sammanhang där förutsättningarna är något oklara eller svåra att tolka. Det kan också exempelvis vara sammanhang där kommunikationen är svår att förutse eller att olika deltagare har olika intressen eller är oeniga. Sammanhanget kan även vara komplext på grund av kommunikationssättet. Samtal och möten där flera personer deltar från olika platser via telefon eller dator ställer exempelvis särskilda krav på kommunikationen.

Strategier för interaktion kurs 5

Effektiva kommunikationsstrategier löser problem i och förbättrar interaktionen. Strategier för interaktion i diskussioner kan vara av olika slag. Det kan röra sig om hur man reglerar vem som talar och hur länge, så kallad turtagning. Det kan också handla om hur samtalet eller en talare får stöd, hur man visar att man håller med eller har en avvikande uppfattning och om hur nya aspekter eller ämnen introduceras. I skriftväxlingar finns också strategier för att påverka inläggen, formen för kommunikation och de uppfattningar som presenteras.

Progressionsuttryck i kunskapskraven

Kommentarerna till progressionsuttrycken i kunskapskraven gäller för engelska språk 5–7.

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla de förmågor som uttrycks i målen genom de kurser de studerar. Kunskapskravens innehåll utgår från målen.

Progressionen mellan kurser i ett ämne kan uttryckas dels i det centrala innehållet, dels i kunskapskraven. Grundprincipen i ämnesplanerna för gymnasieskolan är att det centrala innehållet främst uttrycker progressionen mellan kurser. I språkämnen uttrycker det centrala innehållet en del av progressionen mellan kurserna. Dessutom framgår progressionen mellan kurserna genom en stegring av de uttryck som används.

I kunskapskraven används ett begränsat antal progressionsuttryck, dvs. uttryck som på ett enhetligt sätt beskriver kunskapsnivåer för olika betygssteg. Kunskapskraven i engelska (samt moderna språk och teckenspråk för hörande) skiljer sig från övriga ämnen i hur de är uppbyggda och i hur progressionsuttrycken används. Skillnaderna beror på att ämnesplanerna och kunskapskraven i dessa språkämnen utgår från beskrivningen av språkfärdighetsnivåer i GERS.

Kunskapskraven anger språkfärdighet på olika betygsnivåer genom att kombinera flera uttryck. Det beror på att olika uttryck beskriver olika aspekter av språkliga förmågor. Språkfärdigheten i produktion och interaktion är komplex och det är kombinationen av uttryck som i sig uttrycker progressionen.

Nedan kommenteras progressionsuttryck som är specifika för engelska. För att skapa sammanhang i kommentarerna, finns även de progressionsuttryck med som kommenteras i boken Gymnasieskola 2011, sid. 55–59 (Skolverket, 2011).

Förstå talad och skriven engelska

Elevens förståelse gäller talad och skriven engelska i olika genrer. Genre innebär en typ av text eller muntlig framställning i ett sammanhang. En genre är en framställning som kännetecknas av vissa stildrag eller ett visst innehåll och som har speciell användning, ett specifikt syfte och används i vissa sammanhang. Ansökningar om arbete, matrecept, bloggar, intervjuer i nyhetsprogram i TV, romantiska komedier, vetenskapliga rapporter och tecknade serier är några exempel på genrer. Det sammanfattande uttrycket olika genrer i denna del av kunskapskraven hör samman med flera punkter i det centrala innehållet. I engelska 7 omfattar elevens förståelse "... skriven engelska, i olika genrer och av avancerad karaktär". Texter av avancerad karaktär kan vara formella texter som kännetecknas av språklig korrekthet, tydlighet och en klar struktur. Det kan också vara speciella genrer eller texter som handlar om komplicerade förhållanden.

Huvudsakligt innehåll innebär en övergripande, ytlig förståelse av vad det talade språket, texten eller framställningen handlar om i sin helhet, dess mest påtagliga budskap. **Helhet** innebär att förståelsen av huvudinnehållet är både djupare och mer sammanfattande än huvudsakligt innehåll.

Tydliga detaljer är detaljer som är lätta att uppfatta, som framstår klart. **Väsentliga detaljer** är sådana som är betydelsefulla för helheten eller budskapet, men inte nödvändigtvis lika lätta att uppfatta som de som är tydliga. **Detaljer**, utan värdeord, innebär att eleven förstår nästan alla detaljer. För engelska 7 tillkommer att eleven kan förstå underförstådd betydelse. För betyget E och C ska eleven förstå underförstådd betydelse **med viss säkerhet**. Det innebär att eleven förstår vissa delar eller huvuddelen av budskap som inte är klart utsagda. För betyget A är förståelsen djupare och eleven förstår inte bara huvuddelen utan även detaljer.

Att **översiktligt** redogöra för, diskutera och kommentera innebär att eleven gör detta på ett mer ytligt sätt och tar upp de väsentliga delarna, men är lite mer ungefärlig och inte så exakt. Att göra det **välgrundat** visar en djupare, fylligare förståelse. För betygssteget A gör eleven detta på ett sätt som också är **nyanserat**, vilket innebär att elevens redogörelse, diskussion och kommentarer innehåller olika aspekter, perspektiv eller avvägningar.

När eleven agerar med **godtagbart** resultat utifrån budskap och instruktioner i innehållet gör eleven det på ett sätt som visar på en grundläggande och kanske partiell förståelse. Ett **tillfredsställande** resultat innebär att eleven på ett fullt acceptabelt sätt agerar med utgångspunkt från en förhållandevis god förståelse av budskap och instruktioner. Ett **gott** resultat innebär att eleven mycket tydligt, klart och åskådligt visar sin förståelse (som ju omfattar både helhet och detaljer) av budskap och instruktioner.

Strategier för förståelse och ett kritiskt förhållningssätt

Begreppet **säkerhet** anger hur skicklig eleven är. I samband med strategier för förståelse innebär **med viss säkerhet** att eleven har en relativt god förmåga att använda olika sätt att ta till sig innehållet i talat och skrivet språk och att granska innehållet eller att söka relevant information, strukturera den och värdera olika källors tillförlitlighet. **Med säkerhet** innebär att eleven väl behärskar användningen av lämpliga strategier.

Texter och talat språk från olika medier

Att visa förmågan att välja texter och talat språk från olika medier samt att använda dem på ett relevant sätt innebär att det valda materialet är utgångspunkt eller inspiration och har ett rimligt samband med användningen av det, dvs. med elevens produktion och interaktion, när det gäller innehåll eller form. När elevens användning dessutom sker på ett **effektivt** sätt innebär det att eleven på ett verkningsfullt sätt kan använda det valda underlaget och passa in det i sammanhanget. Det förutsätter att elevens förståelse av underlagets innehåll och form är god. Elevens arbetsprocess är relativt smidig och det som eleven producerar har god kvalitet. För betyget A tillkommer att användningen ska ske på ett **kritiskt** sätt. Elevens produktion och interaktion kan då avspegla en problematiserande hållning till underlaget.

Muntliga och skriftliga framställningar

Begreppet varierat handlar om språkets omfång och bredd, elevens förråd av ord, uttryck och språkstrukturer och förmågan att använda dessa i tal och skrift. Syfte med variation i språket kan vara både att anpassa till olika genrer och att undvika att språket i en framställning blir monotont. **Relativt** varierat innebär att eleven har tillgång till och använder sig av en begränsad repertoar av ord och satsstrukturer för att uttrycka samma sak på olika sätt. Att eleven kan formulera sig varierat innebär att eleven kan välja olika sätt att uttrycka sig på så att språket inom en framställning blir omväxlande och mera dynamiskt. För betyget A, kurs 7, krävs inte endast att eleven formulerar sig varierat utan även **med god precision**. Detta innebär att eleven kan uttrycka sig med exakthet och klarhet.

(I steg 4, i engelska i årskurs 9 i grundskolan, används i kunskapskravet för betyget E värdeordet **enkelt** när det gäller muntliga och skriftliga framställningar i olika genrer. **Enkelt** innebär, enligt grundskolans Kommentarmaterial till kursplanen i engelska (Skolverket, 2011), att eleven använder ett mycket grundläggande förråd av ord och enkla fraser.)

Begreppet tydligt handlar om precision i språket. Samma uttryck finns även för interaktion, se nedan. Uttrycket beskriver hur effektivt eleven utnyttjar och organiserar det språk hon eller han

har tillgång till för att framföra sitt budskap i tal och skrift. **Relativt** tydligt innebär att eleven kan använda enkla grammatiska strukturer och mönster, förmedla ett innehåll och oftast göra sig förstådd i muntliga och skriftliga framställningar. I muntliga framställningar är elevens uttal acceptabelt. Uttrycket **tydligt** innebär att eleven kan använda vanliga grammatiska strukturer och mönster och uttrycka sig förhållandevis exakt och korrekt i muntliga och skriftliga framställningar. I muntliga framställningar är elevens uttal relativt klart. Att elevens språk också är **nyanserat** och tydligt innebär att eleven kan uttrycka sig på ett väl avvägt sätt som kan tydliggöra även detaljer och mer komplexa förhållanden.

(Jämför steg 4, i engelska i årskurs 9 i grundskolan. Där används i kunskapskravet för betyget E värdeordet **begriplig** när det gäller muntliga och skriftliga framställningar i olika genrer. Begriplig innebär, enligt grundskolans Kommentarmaterial till kursplanen i engelska, att eleven kan använda några få enkla grammatiska strukturer och mönster och för det mesta göra sig förstådd.)

Sammanhängande handlar om grad av textbindning, medan strukturerat handlar om hela framställningens inre struktur och uppbyggnad. Uttrycket beskriver elevens förmåga att presentera budskap och ordna satser så att de bildar sammanhängande helheter i tal och skrift. I uttrycken **relativt** sammanhängande och sammanhängandeligger att eleven i allt högre utsträckning kan använda sambands eller bindeord för att knyta samman satser och meningar på ett relevant sätt. Uttrycken används dessutom för att ange en ökad förmåga att hålla en röd tråd i en framställning och att tydliggöra orsaks eller följdförhållanden.

När eleven formulerar sig **relativt strukturerat** har framställningen en viss inre struktur eller uppbyggnad. Den består av olika delar som var och en har sin funktion och som tillsammans bildar en helhet. När eleven formulerar sig **strukturerat** har framställningen en tydlig inre struktur eller uppbyggnad och den inre strukturen bidrar till framställningens effektivitet. **Välstrukturerat** innebär att framställningen är väldisponerad med en tydlig, klar struktur som är väl anpassad till ämne, genre och syfte och som bidrar till att göra framställningen tillgänglig och verksam.

Flyt handlar om språkligt flöde i produktionen och i framställningen. Samma uttryck finns även för interaktion, se nedan. Uttrycken beskriver i vilken utsträckning eleven talar utan att behöva stanna upp eller tveka så att det stör kommunikationen. När det gäller skriftliga framställningar handlar det om hur lätt texten är att följa och förstå och i vilken grad struktur, meningsbyggnad och ordval bidrar till att hålla samman texten och göra den tillgänglig. Uttrycket med **visst** flyt innebär, när det gäller i olika typer av muntliga framställningar, främst att eleven uttrycker sig relativt obehindrat utan att alltför ofta tveka eller behöva stanna upp. Skriftliga framställningar med **visst** flyt är relativt lätta att följa och förstå. Uttrycket med flyt innebär att det finns ett naturligt flöde i framställningen. Muntliga framställningar med flyt kan smidigt följas. Skriftliga framställningar har ett tillgängligt språk som underlättar läsningen och gör texten lätt att följa och förstå.

Graden av språklig och innehållsmässig anpassning till syfte, mottagare och situation kan handla om val och användning av hälsningsfraser eller tilltalsformer, anpassning till artighetskonventioner eller till formella och informella stilnivåer som är knutna till språket och språkområdet. Det kan också handla om anpassning av innehållet och språket genom exempelvis talhastighet eller artikulation till framställningens syfte, situationen och lyssnarens eller läsarens förväntningar och förförståelse. **I någon mån anpassat** innebär att kraven på anpassning är mycket begränsade. I något avseende måste dock eleven kunna anpassa muntliga och skriftliga framställningar även i enklare sammanhang. Uttrycket **med viss anpassning** innebär att eleven kan formulera sig och i några grundläggande avseenden anpassa sitt språk

och innehållet på ett sätt som är lämpligt och funktionellt till olika syften, mottagare och sociala sammanhang. **Med anpassning** innebär att elevens språk och innehållet på ett tydligt sätt ansluter till konventioner, stilnivå, framställningens syfte, den speciella situationen och mottagaren. **Med god anpassning** är anpassning som är smidig och tydligt bidrar till framställningens kvalitet.

Att bearbeta och förbättra egna framställningar innebär att dessa förbättras så att de blir effektivare och lättare att tillgodogöra sig. Förbättringarna kan gälla något av de områden som nämns i det centrala innehållet, till exempel ökad variation, tydlighet eller anpassning till syfte och situation. De förbättringar eleven gör blir synliga i processen när elevens muntliga och skriftliga framställning skapas. **Enkla** förbättringar innebär att eleven kan genomföra förändringar som förbättrar framställningens kvalitet i några avseenden. De rör sig på ytan och påverkar relativt få aspekter av framställningen. (I engelska 5 motsvarar förbättringar på E-nivå **enkla** förbättringar.) **Välgrundade** förbättringar innebär att det finns goda skäl till de förbättringar eleven gör. En välgrundad förbättring leder till att framställningen blir mera verkningsfull. **Välgrundade och nyanserade** förbättringar kan exempelvis vara förbättringar av olika slag där eleven väljer att förändra framställningens struktur på ett sätt som tydligt leder till högre kvalitet. Nyanserade förbättringar kan också handla om ändringar när det gäller betydelsefulla detaljer i framställningen eller ändringar som utgår från flera olika perspektiv.

Muntlig och skriftlig interaktion

Begreppet tydligt handlar om precision i språket. Uttrycket beskriver hur effektivt eleven utnyttjar och organiserar det språk hon eller han har tillgång till för att interagera i tal och skrift. Uttrycket tydlighet handlar om att eleven kan använda vanliga strukturer och mönster och uttrycka sig förhållandevis exakt. Interaktion bygger ofta på kortare "turer" där sammanhanget och formen bland annat påverkas av den eller dem eleven interagerar med. Sammanhanget är delvis givet och mycket behöver inte förklaras. Om det är muntlig interaktion finns dessutom gester och annat som kan stödja tydligheten. I muntlig och skriftlig produktion ställs större krav på sammanhängande språk. Referenser måste förklaras och syftningar inne i framställningen måste hänga ihop. I kunskapskraven förekommer därför skillnader vad gäller krav på tydlighet mellan produktion och interaktion.

Ledigt har med språkets lättillgänglighet att göra. Ett ledigt språk kännetecknas av klarhet, åskådlighet och smidighet. Interaktionen genomförs på ett följsamt och naturligt sätt, utan att nämnvärt hindras och hejdas av språkliga problem. **Relativt ledigt** innebär att språket ofta är smidigt och naturligt men inte alltid så effektivt och elegant. Klarhet och språklig precision i mer krävande sammanhang kan vålla problem.

Uttrycken med **visst** flyt eller medflyt handlar om flödet i interaktion och beskriver i vilken utsträckning eleven samtalar eller deltar i skriftväxling med ett naturligt flöde utan att behöva stanna upp eller tveka så att det stör kommunikationen. Uttrycket med **visst** flyt innebär främst att eleven mestadels interagerar relativt otvunget genom att, i muntlig interaktion, haka i och fylla på samtalen. I skriftlig interaktion medverkar eleven och formulerar inlägg, kommentarer, svar, frågor eller repliker utan att alltför ofta tveka eller störa kommunikationen. Uttrycket med flyt innebär att det finns ett naturligt flöde och att eleven interagerar muntligt och skriftligt genom att på ett relevant och otvunget sätt haka i, fylla på och utveckla kommunikationen.

Graden av språklig och innehållsmässig anpassning varierar med uttrycken med **viss** anpassning, medanpassning eller **med flexibel och effektiv** anpassning till syfte, mottagare och situation, i olika även mer formella sammanhang. Det kan handla om val och användning av hälsningsfraser eller tilltalsformer, anpassning till artighetskonventioner eller till formella

och informella stilnivåer som är knutna till språket och språkområdet. Det kan också handla om anpassning av innehållet och språket till exempelvis talhastigheten, interaktionens syfte, situationen och till de förväntningar och den förförståelse som övriga medverkande har. Anpassning innebär alltså att eleven på ett tydligt sätt varierar sitt språk och valet av innehåll så att ord, uttryck, stilnivå och innehåll passar in i olika situationer. Uttrycket **viss** anpassning innebär att eleven kan formulera sig och i några avseenden anpassa sitt språk och innehållet till olika syften, mottagare och sociala sammanhang. När anpassningen är **flexibel och effektiv** är den smidig och sker på ett följsamt, obehindrat och konstruktivt sätt. Anpassningen bidrar verksamt till interaktionens kvalitet. Ordet flexibel innebär anpassning till mycket varierande förutsättningar.

Strategier för att lösa problem i interaktionen och som förbättrar denna uttrycks med olika progressionsuttryck. Uttrycket **i huvudsak** fungerande strategier som **i viss mån** löser problem innebär att de strategier eleven väljer oftast fungerar och att de delvis leder till att lösa problem. **Väl** fungerande strategier som löser problem i interaktionen **och för den framåt på ett konstruktivt sätt** innebär att eleven använder olika strategier på ett aktivt och ansvarstagande sätt i interaktionen.

Företeelser i olika sammanhang och delar av världen där engelska används

Uttrycken **översiktligt, utförligt, utförligt och nyanserat, enkla** och **nyanserade** används i kunskapskraven när det gäller företeelser i olika sammanhang och delar av världen där engelska används. **Översiktligt** innebär att diskussionen av företeelser och sammanhang är förhållandevis ytlig, ungefärlig och inte så exakt. **Utförligt** innebär att eleven diskuterar med ett visst djup. Diskussionen är mer fyllig och innehållsrik. När eleven diskuterar **utförligt och nyanserat** belyser hon eller han dessutom företeelser och sammanhang ur flera olika perspektiv.

Elevens jämförelser är **enkla, välutvecklade** eller **välutvecklade och nyanserade**. **Enkla** jämförelser rör sig på ytan, är kortfattade och belyser få aspekter eller förlorar sig för mycket i enstaka detaljer. **Välutvecklade** jämförelser belyser olika aspekter och innehåller vissa fördjupningar. Jämförelser som är **välutvecklade och nyanserade** är sådana där eleven dessutom lyfter flera olika perspektiv.

Kommentar till centralt innehåll – kurs 6

Se kommentar till centralt innehåll i kurs 5. Kommentaren gäller kurs 5–7.

Kommentar till kunskapskraven – kurs 6

Se kommentar till progressionsuttrycken i kunskapskraven i kurs 5. Kommentaren gäller kurs 5–7.

Kommentar till centralt innehåll – kurs 7

Se kommentar till centralt innehåll i kurs 5. Kommentaren gäller kurs 5–7.

Kommentar till kunskapskraven – kurs 7

Se kommentar till progressionsuttrycken i kunskapskraven i kurs 5. Kommentaren gäller kurs 5–7.

